

AUTOREFERAT

1. Imię i nazwisko

PIOTR A. OWSIŃSKI

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

DOKTOR NAUK HUMANISTYCZNYCH W ZAKRESIE JĘZYKOZNAWSTWA, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Filologiczny, 2016;

tytuł pracy doktorskiej: *Eine ostdeutsche Apostelgeschichte aus dem 14. Jh. Versuch einer Sprachanalyse der deutschen Übersetzung* (promotor: dr hab. Sławomira Kaleta-Wojtasik, recenzenci: dr hab. Hanna Biaduń-Grabarek, prof. UG, dr hab. Maria Katarzyna Lasatowicz, prof. UO);

MAGISTER FILOLOGII GERMAŃSKIEJ o specjalności **JĘZYKOZNAWSTWO**, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Germańskiej, 2008, dyplom z wynikiem bardzo dobrym;

tytuł pracy magisterskiej: *Vorluthersche und luthersche Bibelübersetzungen. Versuch eines Vergleichs anhand von ausgewählten Textabschnitten* (promotor: dr Barbara Duda, recenzent: dr hab. Sławomira Kaleta-Wojtasik);

STUDIA PODYPLOMOWE:

- 1) studia podyplomowe w zakresie: NAUCZANIE HISTORII; Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego, Wrocław, VI 2023
- 2) studia podyplomowe w zakresie: NAUCZANIE GEOGRAFII; Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego, Wrocław, VI 2023;
- 3) studia podyplomowe w zakresie: NAUCZANIE ETYKI I FILOZOFII; Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego, Wrocław, I 2023;
- 4) studia podyplomowe w zakresie: OLIGOFRENOPEDAGOGIKA – EDUKACJA I REWALIDACJA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ; Wyższa Szkoła

Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Wydział Pedagogiki i Nauk o Zdrowiu, XII 2014;

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych

01 III 2020 – obecnie	adiunkt w Zakładzie Dydaktyki i Historii Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie;
01 X 2016 – 29 II 2020	asystent z dr w Zakładzie Dydaktyki i Historii Języka Niemieckiego Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie;
03 XI 2014 – 30 IX 2016	asystent i asystent z dr w Zakładzie Językoznawstwa Germańskiego Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie;
01 X 2009 – 30 IX 2014	asystent w Zakładzie Językoznawstwa Germańskiego Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie;
2008 – 2013	studia doktoranckie na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie;

- 4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej**

4.1. TYTUŁ OSIĄGNIĘCIA NAUKOWEGO/ARTYSTYCZNEGO:

Monografia: Piotr A. Owskiński, *Textlinguistische und phonematisch-graphematische Untersuchung der Achtvermerke im Schweidnitzer Proskriptionsbuch aus dem 14. und 15. Jahrhundert*, Berlin – Bruxelles – Chennai – Lausanne – New York – Oxford: Peter Lang 2024, 428 str. ISBN 978-3-631-90615-6 (Seria: Schriften zur diachronen und synchronen Linguistik, Vol. 28)

Praca wskazana jako osiągnięcie habilitacyjne stanowi pierwszą monograficzną próbę synchronicznej analizy historycznego gatunku tekstu, jakim jest wpis w księdze proskrypcyjnej

ze Świdnicy, położonej na niegdysiejszym obszarze objętym niemieckim osadnictwem na Wschodzie, który z wyniku długofalowych procesów kolonizacyjnych stał się jednym z obszarów intensywnego osiedlania się niemieckojęzycznej ludności na terenach Europy Środkowej i Wschodniej. W toku badania uwzględniono także zmiany w budowie i strukturze pojedynczych adnotacji (wynikające zarówno z ewolucji samego wpisu proskrypcyjnego, jak również powstające w toku użytkowania rzeczonyj księgi miejskiej), pojmowanych jako konkretne, utrwalone pisemnie w świdnickiej księdze wywołanych realizacje abstrakcyjnego tekstemu „proskrypcja”. Przy takim podejściu do historycznych źródeł piśmiennictwa kancelaryjnego oraz po ewentualnym późniejszym rozszerzeniu zakresu badań poprzez uwzględnienie późniejszych adnotacji o proskrypcjach ze Świdnicy lub też wpisów proskrypcyjnych z całego Śląska będzie możliwe określenie diachronicznego wymiaru oraz kierunku i tendencji rozwoju wybranego gatunku tekstu, co siłą rzeczy doprowadzi wreszcie do odpowiedzi na szereg pytań o kompleksową ewolucję takiego gatunku tekstu w określonym czasie lub w granicach konkretnego obszaru geograficznego.

W publikacji poruszone zostają tym samym zagadnienia, które nie wiążą się jedynie ze środkami płaszczyzny wyrażenia, np. fonologia, grafematyka, morfologia, składnia czy leksyka, lecz również kwestie, pozostające w związku z istotą tego gatunku tekstu, jego całościową intencją, regularnymi intencjonalnymi i tematycznymi schematami, jak również uzasadnieniem ich funkcjonowania w określonej społeczności.

Analiza wybranych tekstów jest o tyle istotna, że dotychczas ani one same ani sam zwyczaj proskrypcji nie były częstym przedmiotem zarówno polsko- jak i niemieckojęzycznych eksploracji językoznawczych lub też badań o charakterze historycznym. Ekspansja (późno)średniowiecznej proskrypcji z XIII i XIV wieku wiąże się niewątpliwie ze wspomnianym już wyżej niemieckim osadnictwem na Wschodzie, które z jednej strony dotyczy geograficznego powiększenia się niemieckiego obszaru językowego, z drugiej zaś pozostaje w związku z propagowaniem okcydentalnych osiągnięć rozwoju cywilizacyjnego w aspekcie gospodarczym i społeczno-kulturowym. Chodzi tu w pierwszej linii o postęp we wszystkich możliwych przestrzeniach życia, tzn. polityce, gospodarce, prawodawstwie czy też życiu codziennym, co nie pozostawało bez wpływu na rozwijający się w wyniku procesów integracyjnych język niemiecki, używany przez osadników pochodzących z różnych części obszaru niemieckojęzycznego, i co z kolei znalazło swój wyraz w pisowni, utrwalonej w różnych pisanych (i spisanych) archiwaliach, będących produktem piśmiennictwa kancelarii. Z tego względu adnotacje o proskrypcjach można uznać za refleks szybko wówczas rozwijającego się systemu prawnego czy generalnie sądownictwa, które z kolei pozwala się

utożsamiać po pierwsze z reakcją społeczeństwa na przestępczość (z zastosowaniem przemocy) w obrębie murów miejskich, a po drugie – z rozwojem samorządu miasta. Ta ewolucja miejskiego samorządu znajdowała natomiast swój wyraz w przeobrażaniu się istoty i we wzroście znaczenia kancelarii miejskiej, w której pisemnie uwieczniano i systematycznie przechowywano informacje o konkretnych społecznych działaniach w postaci adnotacji w księgach miejskich, (np. wpisy o wywołaniu ale także testamenty, umowy, itp.) celem umożliwienia członkom społeczności miasta oraz jego władzom przyjęcia ich treści do wiadomości i postępowania według niej.

Na tle tak naszkicowanego rozwoju systemu prawnego oraz poruszonego zagadnienia kolonizacji wschodniej monografia przedstawiona jako osiągnięcie naukowe w postępowaniu habilitacyjnym przedstawia dwa główne cele badań. Po pierwsze chodzi o eksplorację ewolucji tekstów proskrypcyjnych w ich historycznej ciągłości, zastanych w dostępnym materiale archiwalnym w postaci adnotacji w spisach wywołanych ze Świdnicy, będących obecnie częścią zbiorów archiwalnych Archiwum Państwowego we Wrocławiu. W 2020 roku rękopis został wydany drukiem przez M. Golińskiego pt. *Późnośredniowieczne spisy wywołanych z Jawora i Świdnicy*. W tym celu konkretne noty proskrypcyjne, powstałe w latach 1367–1485, zostały poddane zarówno makro-, jak i mikroanalizie. Dzięki temu okazało się możliwe sprawdzenie i określenie, czy utrwalona w świdnickiej księdze urzędowej (późno)średniowieczna adnotacja o proskrypcji może być postrzegana jako tekst. W dalszej kolejności została podjęta próba odpowiedzi na pytanie o powód powstania wpisu proskrypcyjnego, co z kolei koresponduje z funkcjami proskrypcji jako efektu procesu proskrybowania konkretnego przestępcy. W tym miejscu chodzi zatem głównie o społeczne działanie w postaci ekskluzji dopuszczającego się wcześniej określonego czynu karalnego i następnie uchylającego się od poniesienia odpowiedzialności za naruszenie prawa przestępcy, która po ważnym i skutecznym ogłoszeniu w przestrzeni publicznej miasta, w obecności jego mieszkańców, musiała zostać wpisana do księgi urzędowej. Tym samym istotne lub doniosłe dla mieszkańców miasta działanie społeczne ulegało transpozycji na działanie językowe, które jako w miarę upływu czasu wykształcony wpis w księdze miał spełniać określone funkcje i kryteria, aby mógł funkcjonować w rozbudowanym dyskursie kancelaryjnym. W drugim kroku położono główny nacisk na budowę i strukturę adnotacji o proskrypcji w celu odpowiedzi na pytanie, które części składowe wpisu proskrypcyjnego są dla niego konstytutywne, a które z nich jawią się jedynie jako fakultatywne elementy dopełniające obraz całości. Na podstawie analizy poszczególnych wpisów wyabstrahowano i zrekonstruowano zawierającą wszystkie elementy składowe „superproskrypcję”, będącą tekstem proskrypcji, w świetle której można

obserwować fizycznie realizowane w księdze wpisy proskrypcyjne. Dzięki temu możliwa stała się także obserwacja realizacji niekonwencjonalnych, odbiegających od teoretycznie wypracowanych norm przewidzianych dla tego rodzaju gatunku tekstu.

Następnie poruszono kwestię kryteriów tekstualności, dzięki którym możliwe stało się określenie wewnętrznych (inherentnych) cech tekstu, co doprowadziło do uznania tekstu proskrypcji za spójny, logiczny, informatywny, intencjonalny i akceptowalny ciąg zdań, zanurzony w określonym kontekście sytuacyjnym i pozostający w związku intertekstualnym z innymi tekstami. W ten sposób przedłożona do recenzji monografia rysuje tło, przed którym nakreślono teoretyczne podstawy badań tekstologicznych, zwracając jednocześnie uwagę na ewolucję tak pomyślanych dociekań naukowych. Przy tym nie pominięto opisu stanu badań zarówno w obszarze lingwistyki tekstu wraz z opisem jej zadań i celów, jak i badań historyczno-językoznawczych ze szczególnym uwzględnieniem analiz fonematyczno-grafematycznych (podrozdział 2.1). Tym samym publikacja tworzy swoistą klamrę, w której zawierają się najstarsze i najnowsze badania językoznawcze.

Podrozdział 2.2 dotyczy ustaleń definicyjnych tekstu z różnych perspektyw, przy czym zwrócono tutaj szczególną uwagę na problem tekstologicznych badań historycznych tekstów i trudności z nich wynikających, które pojawiają się właściwie już na początku tak określonych dociekań naukowych. Jako pierwsze pytanie o archiwalny tekst jawi się zagadnienie celu, w jakim ten tekst został napisany lub spisany oraz czy ich autorzy dysponowali określoną matrycą, według której tworzyli swoje teksty. Otóż analizując tak określony problem badawczy, należy przyjąć, że teksty pisane przeszłości nie powstawały celem poinformowania kogoś o czymś, ale winny być traktowane jako zwierciadła, w których można dostrzec utrwalone pisemnie, istotne dla członków społeczności działania społeczne, wymagające napisania lub spisania, tak aby pozostali członkowie danej wspólnoty mogli je przyjąć do wiadomości, zrozumieć i w oparciu o nie postępować. Tym samym można dojść do wniosku, że historyczne teksty i ich gatunki są rezultatem i produktem społecznego działania, powstałym jako odpowiedź na potrzeby użytkowników języka w drodze konwencjonalizacji ich określonych działań językowych. Przy tej okazji zwrócono także uwagę na fakt, iż konkretne teksty stanowią odbicie i realizację pewnego abstrakcyjnego schematu (tekstemu), którego przynajmniej minimum pewnych cech musi zawierać się w fizycznie realizowanym i percypowanym gatunku tekstu i jego urzeczywistnieniach.

Trzecia część drugiego rozdziału (2.3) została poświęcona rozważaniom na temat ksiąg urzędowych, przy czym wybrano tutaj strategię dochodzenia „od ogółu do szczegółu”, tzn. w początkowych passusach opisano właściwości, rodzaje i funkcje ksiąg miejskich w kontekście

ksiąg urzędowych, wychodząc od przytoczenia definicji oraz rozwoju najpierw tych drugich. W tym kontekście nie zostały pominięte księgi sądowe oraz kościelne, o których jedynie wspomniano i pokrótce opisano, aby nie przekroczyć przyjętych na potrzeby monografii ram objętościowych. Następnie przedstawiono zarys rozwoju, cechy i funkcje ksiąg miejskich. Przy tej okazji wspomniano także o osobie pisarza kancelaryjnego i wymogach, które winien był spełniać, aby móc objąć posadę skryby miejskiego. Miejskie księgi wpisów zostały tutaj przedstawione jako fizyczne przedmioty (= w formie księgi uporządkowane pisemne adnotacje władz miejskich, tworzące pewien zbiór konkretnych informacji, dzięki czemu możliwe staje się zagwarantowanie ich integralności, trwałości oraz kompletności) lub też jako abstrakcyjna, skonwencjonalizowana metoda pracy instytucji, jaką jest kancelaria miejska, w ramach większego administracyjnego i społecznego systemu. W takim ujęciu księgi miejskie jawią się jako elementy kultury, pojmowanej jako zbiór określonych schematów działania w obrębie określonej społeczności. Ich podsystemy wraz z konkretnymi jednostkami tworzą z kolei określone kompilacje i konstelacje zarówno w stosunku do elementów wewnątrz kancelarii, jak i zjawisk występujących poza nią. Przy tej okazji wspomniano także o dwóch charakterystycznych cechach kultury księgi wpisów, w ramach której księga może być interpretowana jako główny środek dowodowy lub jako główna forma szeroko pojętej dokumentacji informacji. W dalszej części tego podrozdziału przedstawiono istotę i podział ksiąg miejskich, jak również ich ewolucję: najpierw próby podziałów ksiąg miejskich z XIX wieku, a następnie z XX wieku do 1945 roku. Kolejny fragment podrozdziału dotyczy z kolei ustaleń definicyjnych ksiąg miejskich i propozycji ich podziału, które powstawały po 1945 roku, i które to rozumiane są albo jako kontynuacja trendów badawczych sprzed drugiej wojny światowej albo jako wkład w archiwistykę w postaci koncepcji strukturalno-genetycznych, w ramach których księgi urzędowe w obrębie dyskursu kancelaryjnego powinny być traktowane na równi z innymi dokumentami czy aktami powstającymi w ramach piśmiennictwa kancelaryjnego, a nie jako osobne rodzaje produktów piśmiennictwa kancelarii. Zwrócono tutaj również uwagę na podział ksiąg miejskich ze względu na sposób umieszczania w nich adnotacji, a nie ze względu na treść poszczególnych wpisów w nich zawartych.

Piąta część trzeciego podrozdziału koncentruje się z kolei na funkcjach wpisów w księgach miejskich, wśród których należy wymienić funkcję memoratywną i dowodową, wypełnianie zadań administracyjnych, pisemne utrwalanie *stricte* administracyjnej działalności władz miejskich, ukazywanie ogólnej działalności oraz pojedynczych czynności prawnych organów miejskich, dokumentacja funkcji organów miejskich ze względu na ich działalność ustawodawczą i zabezpieczającą prawa, pisemne utrwalanie organizacji i działalności

zarządzania przez radę miejską, rejestracja i poświadczanie kwestii związanych z jurysdykcją, utrwalanie i potwierdzanie kwestii nieruchomościowych, finansowych i spadkowych obywateli miasta oraz wreszcie zbieranie i przechowywanie informacji oraz dowodów określonych czynności prawnych i administracyjnych.

Czwarta część drugiego rozdziału poświęcona jest już księgom proskrypcyjnym, które pojmowane są jako rodzaj ksiąg miejskich, z których zostały wyodrębnione ze względu na treść umieszczanych w niej wpisów. Zanim opisano istotę i zarys historii proskrypcji zdecydowałem się także na prezentację istoty przestępstwa jako fenomenu o charakterze moralno-etycznym, instytucjonalnym, ideologicznym (ideowym), społecznym, polityczno-kryminalnym oraz utylitarystycznym. Następnie przeszedłem do opisu proskrypcji jako rezultatu procesu proskrybowania przestępcy przy jednoczesnym rozróżnieniu tej praktyki w zależności od prawa, na którym lokowane było konkretne miasto. W kolejnych fragmentach tego rozdziału zdecydowałem się także na jednoznaczne podkreślenie konieczności rozgraniczania między proskrypcją i banicją, co wpisuje się w najnowsze trendy badań tych zjawisk społecznych w kontekście historycznym. Cały drugi rozdział kończy się prezentacją szkicu stanu badań nad księgami proskrypcyjnymi.

W rozdziale trzecim nakreśliłem metodologię podjętych przeze mnie badań celem skonstruowania matrycy gatunku tekstu PROSKRYPCJA, przy czym zwróciłem tutaj szczególną uwagę na szersze tło, przed którym konkretny tekst, należący do określonego gatunku tekstu, powstaje, ewoluje i (konsekwentnie) jest używany. Analiza tekstu świdnickich wpisów proskrypcyjnych także przebiegała według strategii „od ogółu do szczegółu”, tzn. od kontekstu, w którym tekst jest produkowany, używany i percypowany, do analizy wyabstrahowanego na podstawie obserwacji konkretnych tekstów gatunku tekstu wraz z jego elementami obligatoryjnymi i fakultatywnymi. Celem tak przeze mnie wybranego postępowania była analiza makro- i mikrostruktury pojedynczych adnotacji proskrypcyjnych w świdnickiej księdze wywołanych przy jednoczesnym uwzględnieniu kontekstów ich produkcji i recepcji, jak również ich funkcji. Wtedy bowiem możliwe okaże się postawienie pytania, czy świdnickie teksty proskrypcyjne mogą w ogóle zostać uznane za tekst. Celem odpowiedzi na tak postawione pytanie, jest z kolei próba oceny, czy tekstologiczne instrumentarium analizy może zostać uznane za odpowiednie dla tego historycznego gatunku tekstu. Warto jednak podkreślić, iż cała analiza tekstologiczna przebiegała konsekwentnie w uwzględnianiu społecznego działania proskrybowania przestępców w postaci publicznego ogłoszenia wywołania sprawcy i następującego później wpisania proskrypcji jako produktu procesu proskrybowania do księgi adnotacji o proskrypcjach. Tym samym ukazałem ten proces w

całościowej sytuacji działania społecznego i językowego, w którym uczestniczy szereg podmiotów, czynnie zaangażowanych w całość lub też stanowiących grupę biernych obserwatorów tejże całości: rada miejska, rajcy, sąd, sędzia, przestępca, społeczność miasta, pisarz kancelaryjny, potencjalny czytelnik księgi, itd. Jako pierwszy podjąłem tutaj próbę skonstruowania wyidealizowanego, prototypowego, deskryptywnego modelu hipotetycznego, abstrakcyjnego tekstu proskrypcyjnego na podstawie przeprowadzonej analizy makrostruktury pojedynczych egzemplarzy tekstów proskrypcyjnych zastanych w eksplorowanym materiale archiwalnym. Na podstawie tak obranego kierunku byłem w stanie wyodrębnić elementy absolutnie konieczne do powstania tego gatunku tekstu z jednej strony i elementy tekstu z drugiej strony, które mogą zostać uznane za części dodatkowe, których brak nie przynosi uszczerbku całości tekstu. Uwypukliłem także odpowiedź na pytanie, jakie działanie społeczne manifestuje się w proskrypcji oraz jakie funkcje tekstu wypełnia tekst proskrypcji, pozostający po pierwsze w związku z innymi tekstami dyskursu kancelaryjnego w obrębie funkcjonujących w przeszłości w jej obrębie archiwaliów, i po drugie w związku z rzeczywistością pozajęzykową, w której tekst proskrypcji funkcjonował. Chodzi tutaj zatem o moment, sytuację i medium, w którym lub której i za pomocą którego tekst proskrypcji był (jest) realizowany, tzn. produkowany i percypowany. Tym samym, wpisując się w nurt badań Zieglera¹ i Meiera² potraktowałem tekst proskrypcji jako element funkcjonalny i uznałem go za korpus badawczy pragmatycznej eksploracji historii i języka, gdyż chodziło mi w pierwszej linii o ujęcie tekstu jako wyrazu komunikacji w obrębie [(późno)średniowiecznego lub wczesnonowożytnego] miasta, obejmującej również ekstralingwalne zjawiska historyczne i społeczne. Dopiero w miarę upływu czasu wykrystalizowały się odmienne produkty piśmiennictwa kancelaryjnego pojedynczych kancelarii miejskich, co ostatecznie doprowadziło do powstania sformalizowanych uzusów, obowiązujących w konkretnej kancelarii. Przy tym okazało się również konieczne uznanie tekstów kancelaryjnych jako aktów cechujących się charakterem deklaratywnym, których celem jest tworzenie nowej (lub zmienianie) rzeczywistości prawnej i instytucjonalnej. W przypadku większości dokumentów historycznych i aktów prawnych w księgach miejskich mamy jednak do czynienia z gatunkami tekstu o pośrednio deklaratywnym charakterze, które funkcjonują jako spójne, informatywne, intencjonalne i akceptowalne ciągi zdań w konkretnym kontekście sytuacyjnym, a nabierają swojego informacyjnego charakteru

¹ Ziegler, A., *Städtische Kommunikationspraxis im Spätmittelalter. Historische Soziopragmatik und historische Textlinguistik*, Berlin 2003, s. 131.

² Meier, J., *Städtische Kommunikation in der Frühen Neuzeit. Historische Soziopragmatik und Historische Textlinguistik*, Frankfurt/Main 2004, s. 50.

dopiero po ich wpisaniu do księgi miejskiej, tak aby potencjalny czytelnik mógł zostać poinformowany o prawnie i społecznie istotnym fakcie, co zresztą bardzo dokładnie pasuje do samego procesu proskrybowania i dokonania odpowiedniej adnotacji o tym w przeznaczony dla tego księdze.

W podrozdziale 3.2 zawarto opis korpusu badawczego oraz tła historycznego, w którym analizowane przeze mnie proskrypcje powstały. Jak już wspomniano wyżej, materiał badawczy tworzą adnotacje o proskrypcji, powstałe w latach 1367–1485. Wszystkie wpisy zostały sporządzone w języku niemieckim. Adnotacje spisane w całości po łacinie występują rzadko, chociaż łacińskie wtręty w niemieckim tekście nie są rzadkością i występują przeważnie w datacji. Poza tym można stwierdzić występowanie dość licznych uzupełnień i przekreśleń słów, zdań lub całych fragmentów adnotacji. Na marginesach stron dają się zauważyć czasami pewne uwagi zawierające głównie nazwy miejscowości, nazwy osobowe lub też swego rodzaju hasła, które pozostają w związku z treścią wpisu, np. *keczer*. Świdnicka księga proskrybowanych przechowywana jest obecnie w Archiwum Państwowym we Wrocławiu, chociaż do niedawna były częścią zbiorów Archiwum Miejskiego w Świdnicy. W roku 2020 jako monografia pt. *Późnośredniowieczne spisy wywołanych z Jawora i Świdnicy* zostały wydane drukiem przez M. Golińskiego w Wydawnictwie Księgarnia Akademicka w Krakowie.

W drugiej części tego podrozdziału umieściłem rozważania na temat historycznego tła powstania księgi, jakim było niemieckie osadnictwo na Wschodzie. Celem dokładniejszego naszkicowania historycznego rozwoju regionu, przedstawiłem w tym miejscu również zarys historii miasta i terenów przynależnych w przeszłości do jego terenów. Ten krok pozwolił bowiem na stworzenie punktu wyjścia dla przeprowadzonych przeze mnie w dalszej części monografii badań fonematyczno-grafematycznych. Dzięki temu możliwe stały się opis pisemnie utrwalonego w księdze języka niemieckiego, jak również wyciągnięcie wniosków, dotyczących stadium rozwoju języka oraz jego cech dialektalnych, co z kolei wynika z faktu, iż Świdnica, położona na terenach objętych niegdyś kolonizacją wschodnią, jest jednym z miast, w których wykształcenie się języka było rezultatem procesów integracyjnych różnych form dialektalnych języka, którymi posługiwali się koloniści, pochodzący przecież z odmiennych terenów niemieckiego obszaru językowego.

W kolejnych trzech rozdziałach (4, 5, 6) znajduje się empiryczna analiza materiałów archiwalnych ze Świdnicy, przy czym czwarty rozdział otwierają rozważania, których celem jest opis makrostruktury adnotacji o proskrypcji. Punktem wyjścia są tutaj dociekania na temat głównego celu prowadzenia analizowanej księgi miejskiej, który wyrażał się w konsekwentnym odnotowywaniu decyzji świdnickiej rady miejskiej o objęciu proskrypcją

konkretnych sprawców przestępstw. Przy tej okazji pojawiają się także uwagi o już nieważnych lub anulowanych proskrypcjach, które zapewniały władzom miejskim możliwość orientacji w aktualnie obowiązujących i już nieaktualnych wpisach.

W drugim podrozdziale tej części monografii z sukcesem określiłem funkcje tekstu proskrypcji oraz jej kontekst, przy czym podjąłem tutaj próbę rozgraniczenia między publiczną czynnością proskrybowania przestępcy w przestrzeni publicznej i czynnością wpisania tekstu proskrypcji do księgi wywołanych. W tym miejscu konieczne okazało się także uwzględnienie prawa, na mocy którego lokowano miasto, gdyż w miastach lubeckich elementem koniecznym podczas publicznej proskrypcji na ulicach miasta był tzw. *Jodute-Geschrei*, połączony z trzykrotnym „machnięciem” mieczem, które nadawały proskrypcji jej ważność i skuteczność. W kontekście wpisania aktu proskrypcji do księgi proskrypcyjnej wykazałem, że wraz z tym krokiem zmieniają się natychmiast czynniki decydujące od formie komunikacji, gdyż powstają wówczas niebezpośredni kontakt między partnerami komunikacji oraz czasowy i przestrzenny dystans między nimi, a cały proces komunikacji zostaje oderwany od *hic et nunc*, które da się zaobserwować podczas oralnego ogłaszania proskrypcji w publicznym miejscu miasta. Następnie przeszedłem do opisu pozajęzykowych elementów i agensów, które determinują powstanie tekstu proskrypcyjnego, przy czym wyeksponowano tutaj także podział na deklamowaną w przestrzeni miejskiej i wpisywaną do księgi miejskiej proskrypcję. Elementami, powodującymi i uczestniczącymi w procesie proskrybowania przestępcy, są osoby przestępcy i ofiary, sąd ławniczy lub rada miejska (w miastach lokowanych na prawie lubeckim) oraz urzędnik, ogłaszający fakt proskrybowania (w połączeniu z tzw. *Jodute-Geschrei* oraz rytuałem, zakładającym użycie miecza). Zwróciłem w tym miejscu uwagę także na fakt, że publiczność w przestrzeni publicznej nie jest elementem absolutnie koniecznym: takie stanowisko wynika bowiem z tego, że władze miejskie były zobligowane do publicznego ogłoszenia proskrypcji, a fakt, że nikt tego nie musiał słuchać ew. słyszeć nie powodował braku skuteczności procesu proskrybowania. Tym samym publiczność można uznać za element pasywny całego procesu, który nie jest konieczny dla zagwarantowania skuteczności samej proskrypcji. W przypadku spisanego w księdze tekstu proskrypcji wyróżniłem z kolei następujące podmioty, powodujące powstanie takiego tekstu: osoby przestępcy i ofiary, sąd ławniczy lub rada miejska (w miastach lokowanych na prawie lubeckim), pisarz kancelaryjny oraz wnioskodawca, na którego wniosek należało dokonać adnotacji w księdze. Należy jednak zauważyć, że powstanie tekstu proskrypcji w księdze było obwarowane przesłanką uprzedniego publicznego jej ogłoszenia na ulicach miasta. W wyniku analizy poszczególnych not proskrypcyjnych wykazałem, że tematem tekstu jest zawsze ekskluzja przestępcy, do której

dochodziło w kontekście wcześniejszego czynu karalnego. Umieszczenie jej w czasie następuje zawsze przed publicznym jej ogłoszeniem oraz przed wpisaniem jej w księgę, tzn. zarówno mieszkańcy miasta, jak i czytający wpis w księdze czytelnicy zostają jedynie poinformowani o tym, że sąd lub rada miejska na podstawie określonych przesłanek podjęły decyzję o uprzednim proskrybowaniu jakiegoś przestępcy. Partnerzy komunikacji usytuowani są w przestrzeni poza relacją lokalną całego procesu proskrypcji (niem. *lokales Verhältnis außerhalb der Kommunikationspartner*), gdyż odbiorcy tekstu zostaje jedynie przekazana przez władze miejskie informacja, że konkretny człowiek z powodu określonego przestępstwa, do którego doszło w danym momencie w konkretnie wskazanym miejscu został proskrybowany, co pociąga za sobą obowiązek jego ścigania i przekazania odpowiednim służbom. Ponadto z powodzeniem uwydatniłem i uzasadniłem w monografii fakt przyporządkowania tekstu proskrypcji do tekstów deskryptywnych, w których w pierwszej kolejności chodzi o przedstawienie lub opis jakiegoś wydarzenia, przy zachowaniu maksymalnej rzeczowości i bezosobowości. Wspomniana rzeczowość zostaje osiągnięta przy pomocy precyzyjnych i treściowo skompresowanych środków, przez co teksty jawią się jako stabilne i obiektywne. To z kolei pozwala wyjaśnić lakoniczność poszczególnych adnotacji, w których producent tekstu przedstawia krok po kroku określone zagadnienie lub wydarzenie, jakby próbował odpowiadać na pytania: *co?*, *kto?*, *jak?*, *kiedy?*, *gdzie?* i *za jakim skutkiem?*. W ten sposób powstaje opis sytuacji wraz z jej przyczynami i skutkami, cechujący się wysokim stopniem sformalizowania. Ponadto podkreśliłem jeszcze, że proskrypcja jako tekst posiada również charakter normatywny, gdyż zarówno jej publiczne ogłoszenie, jak i wpisanie do księgi kreowały nową trwałą rzeczywistość miasta, w której nie ma już miejsca dla popełniającego jakieś przestępstwo sprawcy czynu karalnego. Normatywny wymiar proskrypcji wyraża się bowiem w tym, że wpływa on na działania społeczne pozostałych mieszkańców miasta, od których oczekuje się teraz konkretnej reakcji i konkretnego zachowania wobec przestępcy.

Na podstawie analizy makrostruktury tekstów (4.3) stwierdziłem, że deskryptywny model proskrypcji składa się z następujących elementów: 0) nagłówek (*inscriptio*), 1) wprowadzenie (*introductio*), 2) data (*datum*), 3) wnioskodawcy (*postulatores*), 4) dane sprawy (*facta rei*), 5) informacja o proskrypcji (*proscriptio*), 6) [5] opis czynu karalnego (*descriptio delicti*), 7) [6] dane ofiary (*facta victimae*), 8) [7] okoliczności przestępstwa (*circumstantiae criminis*), 9) [8] miejsce przestępstwa (*locus delicti*), [9] informacja o proskrypcji (*proscriptio*). Dzięki analizie treści poszczególnych not proskrypcyjnych jednoznacznie udowodniłem, które z wyżej elementów stanowią trzon tekstu proskrypcyjnego, a które z nich mogą zostać uznane jedynie za części akcesoryczne. Otóż wykazałem, że nagłówek (*inscriptio*), zawierający dane

osobowe sprawcy lub ofiary czasem z podaniem pochodzenia lub relacji pokrewieństwa, występuje w proskrypcjach pochodzących z okresu przed 1414 rokiem. Adnotacje o proskrypcji z lat 1415–1458 w ogóle nie zostały opatrzone takim elementem tekstu. Mimo to są one od siebie wyraźnie oddzielone przy pomocy za każdym razem stosowanego wprowadzenia (np. *Geschen am [...]* lub *Gesche(e)n ist am [...]*) albo przy pomocy sporządzonej po łacinie datacji dokumentu. Sporadycznie noty proskrypcyjne zaczynają się od informacji z imieniem osoby proskrybowanej, co powoduje przesunięcie daty sporządzenia lub wpisania dokumentu do księgi na koniec noty. Przy tej okazji wskazałem na różne możliwości datowania adnotacji, stwierdzając, że datacja dużej większości not opiera się na kalendarzu liturgicznym, co z kolei w przypadku kontekstu chrześcijańskiego kręgu kulturowego średniowiecznej lub wczesnonowożytnej Europy nie powinno zanadto dziwić. Poza tym wskazałem również na zjawisko, że w przypadku adnotacji nieopatrzonych żadną datą w dalszym ciągu możliwe jest określenie czasu ich powstania lub wpisania do księgi. Najczęściej spotykaną formą datowania not, która pojawia się na początku adnotacji, jest określenie konkretnego dnia lub miesiąca w stosunku do innego dnia konkretnego miesiąca lub tygodnia, które są istotne w kalendarzu liturgicznym, np. Wielki Tydzień lub dni błagalne (ew. krzyżowe, niem. *Kreuzwoche*). Na podstawie tego można dobitnie stwierdzić występowanie tutaj określonej referencji konkretnej noty proskrypcyjnej do zjawiska bądź przedmiotu w rzeczywistości pozajęzykowej, gdyż określenie daty bez wiedzy użytkownika języka o otaczającej go rzeczywistości – tj. bez znajomości kalendarza liturgicznego – nie było możliwe. O wiele rzadziej data pojawia się na końcu dokumentu. Niezależnie od jej miejsca w nocie emblematyczne jest użycie tutaj j. łacińskiego w określeniach świąt i uroczystości kościelnych. Od 1404 roku zauważyłem natomiast zmianę w datacji, która konsekwentnie była stosowana jednak dopiero od 1408 roku: Chodzi tutaj mianowicie o użycie wprowadzenia przy pomocy czasownika *geschehen* w czasie przeszłym Perfekt, np. *Gescheen ist am sonntag vor Marie Magdalene [...]*. Naturalnie można spotkać także nieopatrzone datą adnotacje. Jednakże ich powstanie lub wpisanie do księgi również dają się wykoncypować dzięki stwierdzonej intertekstualności adnotacji, gdyż treść jednej pozostaje w ścisłym związku z treścią innej (najczęściej poprzedniej), np. informacja o tej samej ofierze. W kilku miejscach stwierdziłem również, iż konieczne okazało się powtórzenie daty rocznej, co miało na celu uporządkowanie chronologii wpisów, np. akty proskrypcyjne z roku 1420 zostały wpisane pomiędzy adnotacje z roku 1422. W takiej sytuacji skryba podawał cyfry dziesiątek i jedności daty rocznej oraz – celem uniknięcia nieporozumienia – łacińskiego słowa *anno*. W ten sposób postępowali skrybowie zawsze, gdy dochodziło do zaburzenia chronologii wpisów. Wreszcie udało mi się

zauważyć i opisać sposób datowania not proskrypcyjnych, które nie zawierają dat dziennych i miesięcznych. Mimo to w dalszym ciągu można określić datę powstania lub wpisania do księgi dokumentu, co zapewniają związki intertekstualne między poszczególnymi notami. Zjawiskiem marginalnym są adnotacje, w których da się określić tylko datę roczną.

Część 3) wnioskodawcy (*postulatores*) winna być interpretowana jako element fakultatywny, gdyż do 1390 nie pojawiała się ona w żadnym z tekstów proskrypcyjnych. Akcesoryczność tego elementu tekstu potwierdziłem również faktem, iż w nocie z dn. 1 VII 1399 znajduje się informacja o listownym powiadomieniu świdnickiej rady miejskiej o proskrypcji pewnego człowieka z Bertoldisdorfu.

Z kolei w przy elementach 4) dane sprawcy (*facta rei*) oraz 7) [6] dane ofiary (*facta victimae*) można by apriorycznie założyć, że stanowią element konieczny, gwarantujący słuszność i skuteczność proskrypcji. O konieczności umieszczania danych przestępcy pisał przykładowo Reinecke³, który dowodził, że są one warunkiem *sine qua non* dla ważności i skuteczności proskrypcji. Nie znajduje to jednak pokrycia w rzeczywistości, gdyż w księdze proskrypcji z Elbląga można znaleźć adnotacje, w których proskrybowani byli przestępcy nieznani z imienia mieszkańcom miasta. Wówczas zapis w adnotacji ograniczał się do określenia sprawcy jako ‘nieznany’ (< *ungenante*)⁴. Z kolei świdnicka księga wywołanych zna przypadki proskrypcji za przestępstwa, w których nie było ofiar, np. proskrypcja sprawcy, który chciał zabić nożem przypadkowych ludzi na ulicach miasta (19 III 1389) lub też proskrypcja z dn. 9 VII 1449, w której pojawia się opis proskrypcji mężczyzny, chcącego strzelać z kuszy do przypadkowych mieszkańców miasta oraz wykrzykującego nieprzyzwoite słowa. Widać tutaj zatem proskrypcje m. in. za czynności przygotowawcze do przestępstwa. Na podstawie tego doszedłem, że oba elementy tekstu w postaci danych sprawcy i ofiary nie są elementami obligatoryjnymi adnotacji. Podkreśliłem jednak, że potrzebna jest tutaj raczej osoba sprawcy, ale w żadnym wypadku nie jego personalia.

Między tymi fragmentami tekstu lub też rzadziej na końcu adnotacji pojawia się 5) [9] informacja o proskrypcji (*proscriptio*), którą można odnaleźć w każdej nocie. Proskrypcja dochodziła zatem do skutku dzięki i wskutek tej informacji, która nadawała wszystkim notom tego gatunku tekstu określoną treść w obrębie danego kontekstu i klasyfikowała je jako ten – a nie inny – gatunek tekstu.

³ Reinecke, W., *Einleitung*, [in:] Reinecke, W. (Hg.): *Lüneburgs ältestes Stadtbuch und Verfestungsregister*, Hannover–Leipzig 1903, s. XCVI.

⁴ Jeziorski, P. A., *Proskrypcja i banicja w miastach pruskich późnego średniowiecza*, Warszawa 2017, s. 113.

Z tym elementem płynnie wiąże się kolejny passus: 6) [5] opis czynu karalnego (*descriptio delicti*), który wyjaśnia powód proskrypcji, tzn. podaje informację, za co ktoś został proskrybowany, np. zabójstwo, okaleczenie, zranienie, rabunek, kradzież, bluźnierstwo, współudział w przestępstwie, itp., przy czym pojawia się tutaj także kwalifikacja czynu karalnego: *uf die hant* (do 1398 roku), *uf den hals* (do 1406 roku) i *uf das recht* (do 1437 roku).

Przy opisie 8) [7] okoliczności przestępstwa (*circumstantiae criminis*) chodzi natomiast o naszkicowanie całej sytuacji, która pozostaje w związku z dokonanym przestępstwem. Znajduje się tutaj przykładowo opis narzędzi zbrodni lub czasu, w którym doszło do przestępstwa. Co się tyczy narzędzi zbrodni, to pojawiały się tutaj najczęściej miecze, dzidy lub kije. Wydawca tekstu stwierdza w tym miejscu, że były to narzędzia raczej pospolite i dlatego nie zawsze wymieniano lub powtarzano je w adnotacjach proskrypcyjnych⁵. Taki stan rzeczy został z kolei przeze mnie zinterpretowany jako chęć oszczędzania czasu podczas wpisywania noty do księgi lub też oszczędnego obchodzenia się z materiałami gwarantującymi zaistnienie takiej noty (np. atrament, blok księgi). Z kolei w przypadku użycia bardziej ekstraordinaryjnych narzędzi zbrodni, np. noża, służącego do skrytobójstwa lub kuszy albo łuku, skryba decydował się na ich wymienienie w adnotacji, co Goliński interpretuje z kolei za okoliczność bardziej obciążającą sprawcę⁶. Podawanie czasu zbrodni nie było rzeczą powszechną. Jeśli jednak decydowano się na wspomnienie o nim, to również miało to bardziej obciążać przestępcę, np. przestępstwa dokonane nocą (np. 3 X1449)⁷.

Ostatnim komponentem tekstu proskrypcji jest informacja o 9) [8] miejscu przestępstwa (*locus delicti*), która jednak nie pojawia się konsekwentnie, a jej sformułowanie ma mieć podobną funkcję, do tej która dotyczy czasu zbrodni. W analizie markostruktury tekstów wykazałem, że każda konkretna nota o proskrypcji składa się z elementów tekstu, które nie muszą jednak pojawić się we wszystkich adnotacjach. Mimo braku niektórych elementów tekst w dalszym ciągu może być klasyfikowany jako tekst należący do gatunku tekstu – proskrypcja. Jako absolutne minimum występują tutaj jedynie 5) informacja o proskrypcji (*proscriptio*) oraz 6) [5] opis czynu karalnego (*descriptio delicti*), które konstytuują i uzasadniają powstanie i funkcjonowanie takiego tekstu. Wszystkie pozostałe elementy należy potraktować jako jednostki fakultatywne, których obecność w tekście nie jest konieczna dla istnienia tego rodzaju tekstu. Tym samym należy je uznać za elementy doprecyzowujące i uzasadniające sankcję proskrypcji, interpretowaną jako reakcję społeczności miejskiej na czyn karalny i jego sprawcę.

⁵ Goliński, M., *Późnośredniowieczne spisy wywołanych z Jawora i Świdnicy*, Kraków 2020, s. LXIX.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

W podrozdziale 4.4 przeprowadziłem analizę mikrostruktury tekstów proskrypcyjnych, wychodząc z założenia, że są one logiczną informacją o charakterze prawniczym, przy pomocy której ogłaszano i przekazywano wcześniejszą decyzję rady miejskiej lub sądu ławniczego o proskrybowaniu konkretnego przestępcy. Tym samym pojmuję akt proskrypcyjny jako transpozycję społecznego działania na działanie językowe, przy czym stwierdziłem, że nie widać tutaj stosunku wzajemnego między obydwoma rodzajami wymienionych działań, tzn. adnotacja o proskrypcji jest jedynie manifestacją ogłoszenia decyzji o wyniku uprzedniego procesu proskrybowania sprawcy czynu karalnego. Zarówno przy oralnej, jak i pisemnej komunikacji przy pomocy tekstu proskrypcji dochodzi do aktywnego przetworzenia zasłyszanego lub przeczytanego tekstu, na podstawie czego dochodzi w świadomości odbiorców tekstu do powstania wyobrażenia świata, który jednak nie musi w pełni zgadzać się z właściwościami realnego świata, w którym doszło do przestępstwa. Tym samym rzeczywistość jest rekonstruowana na podstawie informacji, które niesie ze sobą tekst. Rekonstrukcja tej rzeczywistości przebiega natomiast dzięki kryteriom tekstualności, które ukierunkowane są na sam tekst lub producenta i odbiorcę tego tekstu. Dzięki przeprowadzonej eksploracji materiału archiwalnego udowodniłem, że noty proskrypcyjne pozwalają się ujmować w kategoriach tekstu, gdyż spełniają wszystkie kryteria tekstualności. W tym miejscu chodzi głównie o to, że są one spójnymi ciągami zdań z przewidzianym dla nich zadaniem komunikacyjnym. O ich kohezji decydują po pierwsze związki przyczynowe między stwierdzonymi w niektórych miejscach nagłówkami i następującymi po nich kolejnymi zdaniami i po drugie wewnątrzdzaniowe konektory, używane zarówno w ich funkcji anaforycznej (zaimki osobowe i względne), jak i kataforycznej (rodzajnik nieokreślony, dający się zrekonstruować domyślny zaimek *es* jako korelat i przysłówki deiksy *hier*). Ponadto w notach proskrypcyjnych stwierdziłem obecność zaimków wskazujących jako immanentnych synonimów tekstowych określonych w poprzednich adnotacjach o proskrypcji dat lub danych ofiary, znajdujących się we wcześniejszym wpisie lub wcześniej w obrębie tego samego wpisu. Ponadto zauważyłem, że wybór gramatycznych czasów narracji, w których sporządzane były wpisy, ogranicza się do czasu *Perfekt* lub sporadycznie do czasu *Präteritum*. Sporadycznie dają się zauważyć formy *Konjunktiv*, które są wyrazem parafrazy lub też zdystansowania się producenta tekstu do treści wcześniej mu przekazanych. Z punktu widzenia koherencji noty proskrypcyjne wypada uznać za teksty informacyjne o charakterze deskryptywnym, których główna funkcja wyraża się w *informowaniu*, chociaż nie występują tu charakterystyczne, eksplicytnie performatywne czasowniki, jak np. *informieren*, *mitteilen*, *melden*, *berichten*, *benachrichtigen*, itd. Potencjał informacyjny zostaje wprowadzony bezpośrednio w każdą notę,

a wpisanie adnotacji do księgi dochodziło do skutku celem poinformowania kogoś o zaistnieniu pewnego faktu. Wysoki poziom koherencji gwarantuje także relacja między zdaniem i abstrakcyjnymi konceptami, którą można łatwo zrekonstruować również bez spójności gramatyczno-formalnej, np. u. a. *Acht, Totslag, Mord, Reroub, Deube, Frevel, Gewalt, Armbrust, Messer, Schwert, Spieß, Haupt, Arm, Bein, Ohr, Auge, Lähmde, abhauen, ermorden, schießen, erschlagen, vom Leben zum Tode bringen* (+ dwa lub trzy imiona sprawców i ofiar, które często uzupełniane są innymi informacjami). Z tego zatem wynika, że zakres znaczenia poruszanej w nocie proskrypcyjnej tematyki może zostać bez większych problemów określona dzięki znajomości leksykalnego znaczenia przytoczonych powyżej słów. Dane personalne sprawców i ofiar za każdym razem referują do konkretnych osób, przez co nie dopuszczają dwuznaczności i niejasności. Tematem każdego wpisu proskrypcyjnego w księdze jest zawsze społecznie istotne zjawisko pozajęzykowe, które jest konsekwencją wcześniejszego działania społecznego, transponowanego na działanie językowe. O stwierdzonej koherencji decyduje również logiczny związek między stwierdzonymi w niektórych miejscach (dlatego postrzeganymi jako fakultatywne) nagłówkami i następującymi po nich właściwymi tekstami proskrypcji. W większości przypadków czasy narracyjne (*Perfekt* i *Präteritum*) wyrażają również uprzedniość czasową danego zdarzenia, chociaż okazjonalnie można również znaleźć fragmenty tekstu, w których rzeczona uprzedniość wyrażona została przy pomocy czasu *Plusquamperfekt*. Ponadto należy zauważyć, że właściwy temat każdej adnotacji wyrażony jest *expressis verbis*. Aktualne rozczłonkowanie zdania (temat – remat) przebiega według linearnej progresji tematycznej, tzn. remat jednego zdania staje się tematem w zdaniu następującym. Podczas badania kryterium intencjonalności wpisów stwierdziłem, że przy ich produkcji zawsze chodzi o przekazanie informacji o proskrybowaniu jakiejś osoby z powodu czynu karalnego, którego ta osoba się dopuściła. Dążenie władz miejskich do informowania mieszkańców o przestępcy i przestępstwie wyraża się z kolei w obowiązku władz miejskich, które musiały przekazać tę informację społeczności miejskiej. Sam urzędnik ogłaszający w przestrzeni miejskiej proskrypcję i skryba kancelaryjny, który wpisywał akt do księgi, są natomiast jedynie pośrednikami w przekazywaniu wiadomości. Wpisy proskrypcyjne spełniają także kryterium akceptowalności. Odbiorcy tekstu jako kompetentni użytkownicy języka są w stanie ocenić zasłyszany lub przeczytany tekst jako naturalny, zrozumiały i akceptowalny, po tym jak wyrażą swoją gotowość do ich zrozumienia. Aby jednak mogli je przyjąć do wiadomości i zrozumieć, muszą aktywować swoją wiedzę o otaczającej ich rzeczywistości w konkretnym kontekście sytuacyjnym oraz uczestniczyć w częściowym odtworzeniu koherencji w tekście. Tym samym cechująca się kohezją i koherencją nota proskrypcyjna musiała

odpowiadać temu, co w społeczności Świdniczan było uznawane za godny potępienia czyn karalny, który w świadomości mieszkańców miasta pozostawał w opozycji do ich światopoglądu i obrazu świata (m. in. moralność, system wartości). Noty o proskrypcjach można również uznać za teksty obarczone dużym ładunkiem informacyjnym (= informatywność). Łączą one w sobie bowiem to, co znane (np. proces proskrybowania, data w kontekście kalendarza liturgicznego, przestępstwo, wnioskodawcy, ekskluzja) z tym, co jest nowe, tzn. rodzajem czynu karalnego, personaliami sprawcy i ofiary lub też wnioskodawców, opisem czynu i jego okolicznościami. Tym samym nie informują one jedynie o przestępstwie oraz przestępcy i jego ofierze, lecz również o całym zajściu, do którego doszło podczas czynu karalnego, ponieważ mogą zawierać informacje o jego szczegółach, np. narzędziu zbrodni czy miejscu przestępstwa. W związku z powyższym jednoznacznie można stwierdzić, że adnotacja o proskrypcji przedstawia i opisuje rzeczywistość pozajęzykową, co odpowiada funkcji przedstawieniowej języka. Noty proskrypcyjne spełniają też kryterium sytuacyjności, ponieważ przez swoją treść odwołują słuchacza lub czytelnika do konkretnego miejsca, np. użycie sytuacyjnej deiksy jako katafory, użycie zaimków dla określenie skryby i rajców, którym przekazano wcześniej informację o proskrypcji przez sąd ławniczy. Ponadto należy zauważyć, że noty proskrypcyjne cechują się wysokim stopniem intertekstualności, który dodatkowo rośnie w miarę użytkowania książki. Tym samym wpisy stają się bardziej złożone, gdyż wtedy zaczyna być wymagana od czytelnika książki wiedza o innych adnotacjach. Aby móc dokładnie zbadać kryterium intertekstualności wprowadziłem rozróżnienie między relacjami intertekstualnymi *in absentia* i związkami tego rodzaju *in praesentia*. Pierwsze definiuję jako relacje między fizycznie realizowanym tekstem i innym fizycznie realizowanym, ale nie eksplicytnie wymienionym tekstem, czyli np. relacja między adnotacją o proskrypcji i dokumentami wyższymi rangą, tj. miejskimi wielkierzami, statutami, itp. Relacje *in praesentia* rozumiem z kolei jako związki między przynajmniej dwoma fizycznie realizowanymi, wyraźnie wskazanymi tekstami w obrębie konkretnego zbioru tekstów. W oparciu o takie rozróżnienie można zauważyć związki *in praesentia* między poszczególnymi notami proskrypcyjnymi, np. w ich częściach z datą, z informacjami o wnioskodawcach, przestępcach, ofiarach przestępstw czy opisie czynów karalnych.

W rozdziale piątym umieściłem wyniki badań wybranych zagadnień językowych, które nie dotyczą kwestii analizy fonematyczno-grafematycznej. Z tego względu umieściłem tutaj wyniki próby analizy wybranych zagadnień z zakresu morfologii, składni i leksykalnej płaszczyzny języka: ewolucja przeczenia *kein*, tworzenie *Partizip Perfekt* bez prefiksu *ge-*, średnio-wysoko-niemiecka polinegacja *ne ... niht* w połączeniu z rozważaniami na temat cyklu

Jespersena, miejsce czasownika w zdaniu i rama zdaniowa w zdaniach podrzędnie złożonych, brakująca zmiana klasy rodzaju niektórych rzeczowników czy też wzmocnienie znaczenia konkretnego fragmentu tekstu przy pomocy powtórzenia podobnych pod względem znaczeniowym czasowników.

Rozdział szósty przedstawia natomiast drugi cel główny eksploracji wybranego materiału archiwalnego, tzn. przedstawiłem w nim kompleksową fonemacyjno-grafemacyjną analizę języka, utrwalonego pisemnie na kartach księgi. W pierwszej linii chodziło mi tutaj o próbę ustalenia stadium rozwoju języka niemieckiego w XIV i XV wieku, celem prześledzenia stopnia realizacji średnio-wysoko- ew. wczesno-nowo-wysoko-niemieckich innowacji językowych w obrębie wokalizmu sylab rdzennych i sylab pobocznych oraz w obrębie konsonantyzmu. Na podstawie analizy stwierdziłem, że niemczyzna, utrwalona pisemnie w księdze, odpowiada już wczesno-nowo-wysoko-niemieckiemu etapowi w periodyzacji historii języka niemieckiego Scherera. Przedstawione dowody na realizację odpowiednich zmian dźwiękowych, które zostały poparte odpowiednimi przykładami, dotyczą mianowicie, m. in. 1) średnio-wysoko-niemieckiej redukcji staro-wysoko-niemieckich samogłosek w sylabach nieakcentowanych, 2) wczesno-nowo-wysoko-niemieckiej dyftongizacji: [i:, y:, u:] → [ai, oi, au], 3) wczesno-nowo-wysoko-niemieckiej monoftongizacji: [ie, uo, ye] → [i:, u:, y:], 4) obniżenia artykulacji wysokich samogłosek krótkich, charakterystycznego dla terenów środkowo-niemieckich: [i, y, u] → [ɛ, œ, ɔ], 5) wczesno-nowo-wysoko-niemieckiej labializacji samogłosek niezaokrąglonych: [e:, ɛ, i:, i, ei/ai, iɛ] → [ø:, œ, y:, ɣ, oey, ye], 6) wczesno-nowo-wysoko-niemieckich alternacji iloczynowych (wzdłużenie średnio-wysoko-niemieckich samogłosek krótkich oraz skrócenie średnio-wysoko-niemieckich samogłosek długich), 7) wczesno-nowo-wysoko-niemieckiej fuzji średnio-wysoko- i wczesno-nowo-wysoko-niemieckich dyftongów: mhd. [ei, ɔu, oey], mhd. [i:, u:, y:] → fnhd. [ai, au, oi], 8) wczesno-nowo-wysoko-niemieckiej synkopy i apokopy w obszarze wokalizmu pobocznego.

Ponadto na podstawie analizy wysnułem szereg wniosków dotyczących obecności w tekście księgi zmian dźwiękowych o charakterze dialektalnym: 1) monoftongizacja: [ei, ɔu] → [e:, o:], 2) dyftongizacja: [i:] → [iə] / [iɛ], 3) realizacja samogłosek ciemnych (Verdunkelung/Verdumpfung): [a:] → [o:], 4) podniesienie artykulacji i labializacja: [a] → [ɔ], 5) obniżenia artykulacji: [i:] → [e:], 6) otwarcie samogłoski: [ɔ] → [a] oraz 7) przegłos dyftongów: [u:] → [au] → [oi] i [ɔu] → [ɔi].

Celem dopełnienia wniosków z zakresu stopnia ewolucji języka poczyniłem także szereg uwag w obszarze geografii językowej, co pozwoliło mi przyporządkować analizowane w monografii źródło do wschodnio-środkowo-niemieckich zabytków piśmiennictwa tradycji

saksońskiej, co potwierdzają następujące zmiany dźwiękowe: 1) wczesno-nowo-wysoko-niemiecka monoftongizacja: [ie, uo, ye] → [i:, u:, y:], 2) wczesno-nowo-wysoko-niemiecka dyftongizacja: [i:, y:, u:] → [ai, oi, au], 3) obniżenie artykulacji wysokich samogłosek krótkich, specyficzne dla terenów środkowo-niemieckich: [ɪ, ʏ, ʊ] → [ɛ, œ, ə]; 4) realizacja samogłosek ciemnych (Verdunkelung/Verdumpfung): [a:] → [o:], 5) podniesienie artykulacji i labializacja: [a] → [ɔ], 6) obniżenia artykulacji: [i:] → [e:], 7) przegłos dyftongów: [u:] → [aʊ] → [ɔɪ] i [ɔʊ] → [ɔɪ], 8) śląskie kontrakcje, 9) w obszarze wokalizmu sylab pobocznych realizacja prefiksu (vor-) zamiast <ver-> oraz dialektalne podniesienie artykulacji: [ə] → [ɪ], 10) w obszarze konsonantyzmu graficzna realizacja górnoniemieckiej afrykaty [pf̥] jako (f) w nagłosie i (pp) w wygłosie, 11) śląska spirantyzacja /g/ w pozycji medialnej wyrazu oraz 12) obecność nagłosowego /h/ w zaimku osobowym *er* (= *her*).

Wnikliwa analiza tekstu księgi pozwoliła mi także stwierdzić obecność pisowni, charakterystycznej dla innych terenów niemieckiego obszaru językowego, co tylko potwierdza fakt, że język niemiecki, używany na obszarach objętych niemieckim osadnictwem na Wschodzie, jest produktem procesów integracyjnych, w wyniku których cechy typowe dla poszczególnych dialektów „zlewały się” ze sobą, tworząc formę języka, będącą wypadkową wspomnianej integracji.

Przedkładana do oceny książka stanowi zatem pierwsze tak obszerne opracowanie monograficzne tego typu (pod kątem językoznawczym) jednej z ksiąg miejskich, powstałej w kancelarii miejskiej miasta, powstałego na obszarze objętym w przeszłości kolonizacją wschodnią. Zaproponowane w niej kierunki eksploracji naukowych tworzą z kolei swego rodzaju klamrę, w której zawierają się z jednej strony najstarsze w językoznawstwie badania o charakterze historyczno-językoznawczym (analiza fonematyczno-grafematyczna) i najnowsze o nachyleniu pod kątem tekstologicznym, dzięki czemu możliwe okazało się stworzenie pracy, która w sposób kompleksowy ukazuje rozwój języka, jak również opis określonego gatunku tekstu w danym czasie na określonym obszarze geograficznym. To z kolei wpisuje się w ostatnie postulaty historyków języka, aby historię języka badać przez pryzmat historii gatunków tekstu, w których ten język został pisemnie utrwalony. Oprócz tego monografia wskazana jako osiągnięcie może posłużyć jako punkt wyjścia do zbadania tych samych gatunków tekstu, pochodzących z innych miejscowości danego obszaru geograficznego, lub też do badań innych gatunków tekstu, pochodzących z tej samej kancelarii miejskiej. Oprócz tego może dużo wnieść do badań repertuaru pamięci kulturowej i historycznej określonego obszaru geograficznego.

Prezentacja pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Swoją pracę naukowo-badawczą często poświęcałem zagadnieniom analizy stanu rozwoju języka niemieckiego w określonym czasie przy jednoczesnym uwzględnieniu miejsca powstania konkretnego zabytku piśmiennictwa. Tym samym wniosłem wkład w rozwój badań nad niemieckim językiem kancelaryjnym Zachodniej Słowiańszczyzny. O tym świadczą moja monografia naukowa, napisana we współautorstwie z S. Firyn (pkt. II.1.2) Wykazu osiągnięć) oraz artykuły naukowe oraz rozdziały w monografiach wieloautorskich, które poświęcone zostały właśnie wspomnianym zagadnieniom, wzbogacanych o wnioski z obszaru dialektologii. Efektem moich działań jest powstanie serii tekstów, które dotyczą wyżej wspomnianej problematyki:

- 1) język niemiecki utrwalony na kartach ksiąg miejskich kancelarii Zgorzelca – prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny – pkt. II.2.1), II.2.2), II.4.1), II.4.6), II.4.13);
- 2) język niemiecki utrwalony na kartach ksiąg miejskich kancelarii Krakowa – prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć – pkt. II.2.3), II.2.6), II.2.10), II.2.14), II.2.15), II.4.11), II.4.20), II.4.38), II.4.41) wraz z P. Moskałą, II.4.45), II.4.52);
- 3) język niemiecki utrwalony na kartach ksiąg miejskich kancelarii w Hermannstadt/Sibiu – prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć – pkt. II.4.17), II.4.23), II.4.35)
- 4) język niemiecki i stadium jego rozwoju, utrwalony na kartach tłumaczenia Biblii krzyżackiej, pochodzącej z Malborka lub Królewca – prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć – pkt. II.2.3), II.2.11), II.2.13), II.2.16), II.4.54) Wykazu osiągnięć. Należy jednak przy tym mieć na uwadze, że w tym przypadku powstawały również prace z innych obszarów językoznawstwa, np. z pogranicza morfologii i syntaktyki [cykl Jespersena – II.4.25), II.4.32) Wykazu osiągnięć];
- 5) język niemiecki i stadium jego rozwoju, utrwalony na kartach zabytków piśmiennictwa, pochodzących z innych (również mniejszych) kancelarii (m. in. Mały Lubień, Jawor, Toruń) – prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć – pkt. II.2.5), II.2.8), II.2.9), II.2.12), II.4.12), II.4.16), II.4.22), II.4.43), II.4.44), II.4.50).

Kolejnym obszarem chętnie prowadzonych przeze mnie badań językoznawczych jest onomastyka, której głównym przedmiotem moich dociekań naukowych była renominacja ulic podczas okupacji niemieckiej z czasów II wojny światowej (1939–1945) w miejscowościach położonych na obszarze niegdysiejszego województwa kieleckiego oraz tendencje w

nazewnictwie ulic i placów miejscowości we współczesnym województwie świętokrzyskim: prace zostały wskazane w Wykazie osiągnięć – pkt. II.2.7), II.4.30), II.4.40), II.4.42), II.4.48), II.4.51). Przy tej okazji chciałbym również podkreślić, że nie ograniczałem się jedynie do obszaru geograficznego województwa kieleckiego czy (dzisiejszego) świętokrzyskiego, lecz analizowałem również wspomniane zagadnienia na materiale nazewniczym, pochodzącym z białoruskiego Bobrujska w okresie II wojny światowej. Wyniki tych badań, prowadzonych wraz z D. Zaitsau, opublikowałem w języku rosyjskim [pkt. II.4.28) Wykazu osiągnięć].

Oprócz tego chciałbym także zwrócić uwagę na badania onomastyczne imion zakonnych [pkt. II.4.3) Wykazu osiągnięć + drugi artykuł przygotowany do publikacji] i inicjację eksploracji o tym charakterze na materiale nazw alejek cmentarnych, które zainicjowałem publikacją sporządzonego po niemiecku artykułu w fińskim czasopiśmie naukowym [pkt. II.4.10) Wykazu osiągnięć] oraz onomastyczne badania wezwań kościołów Diecezji Kieleckiej [pkt. II.4.49) Wykazu osiągnięć].

Inną dziedziną badań językoznawczych, w obszarze której oddawałem się dociekaniom naukowym, jest analiza językowego obrazu świata, utrwalonego w języku niemieckim i polskim, w kontekście ekwiwalencji wybranych pojęć z określonych dziedzin nauki. Korpus badawczy tych eksploracji stanowił materiał leksykalny języka polskiego i niemieckiego z dziedzin prawa (spadkowego i karnego) [(wraz z A. Paluch) pkt., II.4.15), II.4.33), II.4.34), II.4.37) Wykazu osiągnięć] oraz medycyny pkt. [II.4.2), II.4.18) Wykazu osiągnięć] – nazwy chorób i dolegliwości zawierające w swym określeniu element nawiązujący do nazw zwierząt i roślin.

Do ważniejszych publikacji zaliczyłbym również obszerne artykuły, publikujące wyniki moich badań o charakterze tekstologicznym na materiale niemieckojęzycznych testamentów [wraz z A. Paluch – pkt. II.4.27) Wykazu osiągnięć] oraz polsko- i rosyjskojęzycznych dziewiętnastowiecznych ksiąg parafialnych z Buska-Zdroju [por. Wykaz osiągnięć pkt. II.4.4), II.4.8), II.4.9), II.4.14), II.4.19) oraz II.4.29) wraz z M. Mordaniem w języku rosyjskim].

Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że w trakcie swojej pracy naukowej poszerzyłem repertuar swoich artykułów naukowych także o teksty z obszaru politolingwistyki: II.4.5), II.4.7) Wykazu osiągnięć, które dotyczyły języka propagandy i manipulacji, używanego przez Marię Sacharową i Cyryla I. w związku z agresją Rosji na Ukrainę w 2022 roku.

W tym kontekście chciałbym również wskazać moje artykuły, które powstawały w wyniku inspiracji aktualnymi czynnikami rzeczywistości pozajęzykowej, które miały znaczny wpływ na życie i funkcjonowanie społeczeństw. Jednym z takich pobudek była mianowicie

światowa pandemia Covid-19, w związku z którą napisałem artykuły o jej wpływie na język, używany przez jego użytkowników: II.4.21), II.4.24) Wykazu osiągnięć,

Nieobce były mi również zagadnienia, poruszane w artykułach, które dotyczyły analiz treści użytkowych form tekstów historycznych pod kątem teolingwistycznym, jak np. wilkierzy wiejskich: II.4.47) Wykazu osiągnięć oraz – we współautorstwie z A. Paluch – testamentów przedstawicieli szlachty pruskiej z XVII w.: II.4.26), II.4.36) Wykazu osiągnięć.

Kolejnym zagadnieniem, któremu poświęcałem swoją uwagę, jest kwestia kontaktu językowego w czasach współczesnych między językiem niemieckim i angielskim oraz w przeszłości między językiem niemieckim i polskim: pkt. II.4.31) Wykazu osiągnięć.

Ponadto chciałbym wskazać też prace o charakterze teoretycznym, będące jednocześnie postulatami i zachętą do „wplatania” treści językowo-historycznych w dydaktykę języka niemieckiego, co miałyby na celu wywołanie u uczniów zjawiska pozytywnego transferu, wywołanego ich znajomością j. angielskiego, co w konsekwencji przyspieszyłoby i usprawniło proces nauczania-uczenia się j. niemieckiego na lekcji języka niemieckiego: pkt. II.4.39) Wykazu osiągnięć.

Analizując historię lokalną XX wieku w mniejszych miejscowościach nie stroniłem również od tematyki trudnego i niechcianego dziedzictwa historii, wynikającego z mrocznych czasów okresu II wojny światowej (1939–1945) i okresu okupacji hitlerowskiej, czego pokłosiem było powstanie artykułu naukowego na temat obrazu i prześladowań ludności żydowskiej w położonym na kielecczyźnie Busku-Zdroju: pkt. II.4.46) Wykazu osiągnięć.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

Swoją działalność naukową prowadziłem we współpracy z innymi instytucjami naukowymi, kolejno: Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Warszawski, Kubański Uniwersytet Państwowy w Krasnodarze (Rosja), Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (Niemcy) oraz Uniwersytet Babeşa i Bolyaia w Klużu-Napoce (Rumunia) [w ramach finansowanego przez DAAD programu GIP (Germanistische Institutspartnerschaft) projektu pt. „Regionen der Erinnerung. Raum und Gedächtnis in Mitteleuropa”] oraz Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora – w ramach współpracy w międzynarodowej Pracowni Badań nad Językiem Kancelarii Niemieckojęzycznych na terenie Zachodniej Słowiańszczyzny w latach 1350–1650 w Instytucie Lingwistyki Stosowanej i Translatoryki

Uniwersytetu Gdańskiego – prowadziłem badania historyczno-językoznawcze historycznych tekstów użytkowych, pochodzących z kancelarii zakonnych i miejskich z terenu współczesnej Polski, lub szerzej zachodniej Słowiańszczyzny. Owocem tych prac były: poświęcony analizie fonematyczno-grafematycznej artykuł, wydany w monografii wieloautorskiej [pkt. II.2.14) Wykazu osiągnięć] oraz monografia naukowa, przedstawiająca wyniki badań płaszczyzny morfologicznej języka, napisana we współautorstwie z: S. Firyn [pkt. II.1.2) Wykazu osiągnięć], w których poświęciłem się badaniom języka niemieckiego utrwalonego pisemnie w *Biblii Malborskiej vel Królewieckiej* (XIV w.) oraz dokumentach kancelarii miejskiej w Krakowie (XIV w.).

We IX 2021 roku zostałem zaproszony do współpracy w ramach projektu pt. „Sprache und ...”, który, oprócz UJ w Krakowie, współtworzyły Uniwersytet Warszawski oraz Kubański Uniwersytet Państwowy w Krasnodarze (Rosja). Jednym z celów głównych projektu były planowane konferencje naukowe, organizowane cyklicznie w Warszawie, Krakowie i Krasnodarze. W ramach działania tego podmiotu naukowego dochodziło do regularnej wymiany twórczych wniosków naukowych oraz doświadczenia akademickiego między badaczami zarówno z Polski jak i Rosji. Oprócz tego w spotkaniach okazjonalnie uczestniczyli słuchacze Szkół Doktorskich, którzy referowali postępy podczas pisania ich dysertacji, co sprzyjało licznym dyskusjom i wymianie uwag, mających na celu podniesienie naukowej i merytorycznej wartości omawianych prac. Ze względu na agresję wojsk rosyjskich na Ukrainę w II.2022 współpraca została przerwana.

Bardzo cenna jest dla mnie współpraca z Instytutem Germanistyki Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach której miałem okazję prowadzić wykłady gościnne dla studentów rzeczonyj jednostki naukowej: 1) wykład pt. *Fremdsprachliche Interferenzen yesterday und heute im Kontext der sprachexternen Faktoren* (17 XII 2021), 2) wykład pt. *Zu onomastischen Fragestellungen anhand von Straßennamen* (5 XII 2020), 3) wykład pt. *Fremdsprachliche Interferenzen yesterday und heute im Kontext der sprachexternen Faktoren* (30 XI 2020), 4) wykład pt. *Das Sprachbild der Welt in der polnischen und deutschen Rechts- und Juristensprache anhand von ausgewählten Beispielen* (23 XI 2020). Podobną, niemniej istotną dla mnie współpracę nawiązałem także wcześniej z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, w ramach której miałem okazję i przyjemność wygłosić referaty (zarówno dla studentów tamtejszej uczelni, jak i odwiedzających mury UJK w Kielcach uczniów gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych): 1) wykład pt. *O wpływie łaciny i zapożyczeniach łacińskich w j. niemieckim, angielskim i innych wybranych językach europejskich* (29 III 2017) oraz 2) *Marcin Luter i jego dokonania* (24 II 2017).

Ponadto od strony językoznawczej mocno zaangażowałem się we współpracę z Uniwersytetem Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (Niemcy) oraz Uniwersytetem Babeșu i Bolyaia w Klużu-Napoce (Rumunia) [w ramach finansowanego przez DAAD programu GIP (Germanistische Institutspartnerschaft) projektu pt. „Regionen der Erinnerung. Raum und Gedächtnis in Mitteleuropa”]. W ramach tej kooperacji uczestniczyłem w licznych kolokwiach, podczas których omawiano zagadnienia pozostające w związku z tematem przewodnim projektu, przy czym byłem tutaj odpowiedzialny za opracowanie części projektu, związanej z analizą językoznawczą krakowskiej księgi proskrypcji z XIV i XV wieku postrzeganej jako przestrzeń i pole pamięci. Efektem tych działań była również współorganizacja Kolokwium Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej „Interkulturelle Begegnungen im regionalen, nationalen und transnationalen Raum: Literatur- und Mediengeschichte in Mitteleuropa“ oraz międzynarodowej konferencji naukowej „Regionen der Erinnerung. Raum und Gedächtnis in Mitteleuropa“ w Instytucie Filologii Germańskiej UJ w Krakowie {współorganizacja wraz z M. Sobczakiem (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) oraz we współpracy z K. Möller (Europa-Universität Viadrina we Frankfurcie nad Odrą], VII.2023 – minigrant „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (IDUB)}.

Dzięki współpracy międzynarodowej w ramach programu Erasmus+ z uczelniami: Uniwersytet Lublański (Słowenia, 21 V–25 V 2018) oraz Uniwersytet Tracki w Edirne (Turcja, 10 II–14 II 2020) prowadziłem zajęcia dla studentów tamtejszych uczelni (wprowadzenie do historii języka niemieckiego ze szczególnym uwzględnieniem historii dialektów wschodnio-środkowo-niemieckich oraz praktycznej nauki języka niemieckiego).

W najbliższej przyszłości planowana jest inicjacja współpracy między Uniwersytetem Gdańskim oraz Uniwersytetem Zielonogórskim, której celem ma być publikacja wyników badań czołowych historyków języka niemieckiego, reprezentujących różne polskie ośrodki akademickie, z zakresu „Teksty historyczne w perspektywie lingwistycznej” (publikacja planowana na rok 2025, wraz z D. Janus i M. Biszczańskim).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

Zajęcia dydaktyczne prowadziłem na różnych szczeblach (w szkole podstawowej, liceum, w uczelni wyższych, w tym dla studentów stacjonarnych i niestacjonarnych studiów licencjackich i magisterskich). Prowadzone przeze mnie w Uniwersytecie Jagiellońskim przedmioty to:

Studia stacjonarne:

- praktyczna nauka języka niemieckiego;
- język niemiecki – lektorat
- wstęp do językoznawstwa;
- wprowadzenie do historii języka niemieckiego;
- historia i odmiany języka niemieckiego;
- wiedza o krajach niemieckiego obszaru językowego;
- seminarium licencjackie – język, jego historia i rozwój jako zwierciadło kultury i społeczeństwa (16 uczestników);
- seminarium licencjackie – ewolucja języka w aspekcie przemian ekstralingwalnych (13 uczestników);
- seminarium magisterskie językoznawcze – ewolucja języka w aspekcie różnic kulturowych – wybrane zagadnienia (7 uczestników);
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – słowotwórstwo;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – dialekty języka niemieckiego w aspekcie historycznym;
- kulturowe aspekty rozwoju języka niemieckiego na przestrzeni dziejów;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – „PNJN – Sprachpraxis mit dem Film”. Zajęcia wyrównawcze prowadzone na Wydziale Filologicznym;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – opcja z wiedzy o kulturze – Język niemiecki jako zwierciadło historii;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – wzajemne wpływy języka niemieckiego i języka polskiego;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – przedmiot krajoznawczy – wybrane aspekty z geografii i kultury krajów niemieckiego obszaru językowego;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – przedmiot realioznawczy – wybrane zagadnienia z kultury niemieckiego obszaru językowego;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – przedmiot krajoznawczy – ślady Niemców w różnych częściach Europy i świata;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – przedmiot realioznawczy – wybrane zagadnienia z geografii niemieckiego obszaru językowego z uwzględnieniem jego społeczeństwa;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – przedmiot krajoznawczy – wybrane aspekty kultury obszaru niemieckojęzycznego;

- przedmiot o charakterze opcjonalnym – projekt realizacyjny – język niemiecki w różnych częściach Europy i świata;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – projekt realizacyjny – wielcy Niemcy i ich znaczenie dla ludzkości;
- przedmiot o charakterze opcjonalnym – projekt realizacyjny – ślady dawnych czasów w dzisiejszej rzeczywistości Austrii Szwajcarii i Liechtensteinu;

Studia niestacjonarne:

- praktyczna nauka języka niemieckiego;
- przekład tekstu specjalistycznego ze szczególnym uwzględnieniem języka niemieckiego w dziedzinach prawa i gospodarki;
- kultura krajów niemieckiego obszaru językowego;
- cywilizacja krajów niemieckiego obszaru językowego;
- wybrane zagadnienia z historii kultury i języka krajów niemieckojęzycznych;
- wybrane zagadnienia z językoznawstwa germanistycznego;
- rozwój i kultura krajów niemieckiego obszaru językowego.

Ponadto pełniłem również funkcję opiekuna praktyki pedagogicznej języka niemieckiego dla studentów studiów niestacjonarnych filologii angielskiej z językiem niemieckim w Instytucie Filologii Angielskiej UJ w Krakowie.

Począwszy od roku akademickiego 2019/2020 pełniłem funkcję tutora dla jednego ze studentów Ośrodka Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych UJ w Krakowie. Do moich zadań należało uczestnictwo w ustalaniu programu studiów podopiecznego na cały rok studiów poprzez doradztwo w wyborze odpowiednich kursów z proponowanych na wszystkich kierunkach UJ oraz odpowiadałem za właściwy wybór tematu pracy rocznej studenta, jak również udzielanie mu pomocy podczas tworzenia pracy. Jako że powyższa współpraca między tym studentem i mną układała się bardzo dobrze, funkcję tę pełniłem również w latach akademickich 2020/2021, 2021/2022. W ostatnim roku jego studiów licencjackich – jako tutor – przejąłem funkcję promotora jego pracy licencjackiej.

Ponadto przygotowałem liczne recenzje prac licencjackich (42) i magisterskich (16).

W roku akademickim 2022/2023 pełniłem funkcję opiekuna studentki w ramach Programu Stypendialnego Rządu RP dla Młodych Naukowców poprzez koordynację Działu Szkół i Stypendiów Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego.

Z ramienia Instytutu Filologii Germańskiej współorganizowałem:

- 1) międzynarodową konferencję naukową „Regionen der Erinnerung. Raum und Gedächtnis in Mitteleuropa“ = „Regiony pamięci. Przestrzeń i pamięć w Europie Środkowej” [wraz z M. Sobczakiem (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) oraz we współpracy z K. Möller (Europa-Universität Viadrina we Frankfurcie nad Odrą], VII.2023 – minigrant „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (IDUB);
- 2) Kolokwium Międzynarodowej Szkoły Doktorskiej „Interkulturelle Begegnungen im regionalen, nationalen und transnationalen Raum: Literatur- und Mediengeschichte in Mitteleuropa“ [wraz z M. Sobczakiem (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) oraz we współpracy z K. Möller (Europa-Universität Viadrina we Frankfurcie nad Odrą], VII.2023 – minigrant „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza” (IDUB)];

Oprócz wyżej wymienionych działań jestem także autorem publikacji dydaktycznych:

Po uzyskaniu stopnia doktora:

- 1) opracowanie treści teoretycznych związanych z zagadnieniami gramatycznymi, ćwiczeń leksykalno-gramatycznych, słowniczka do poszczególnych rozdziałów oraz klucza odpowiedzi w powieści Kevin’a Hadley’a (w tłumaczeniu na j. niemiecki Guido Heitköttera): *Verlorene Welt = Zaginiony świat* (tytuł oryg. *Lost World*), Warszawa: Wydawnictwo Edgard, 2023, 184 str.;
- 2) skrypt (podręcznik): Piotr A. Owsiański, *Geschichte des Deutschen für jedermann. Wissenschaftliche Materialien und Lehrmittel zur Einführung in die Geschichte der deutschen Sprache*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019, 146 str.

Przed uzyskaniem stopnia doktora:

- 1) (wraz z M. Durnaś) *Projekt edukacyjny «Budujmy Mosty!»*, „Buski Kwartalnik Edukacyjny Powiatowego Ośrodka Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Busku-Zdroju“ 33/2011 (I, II, III), s. 16–19;
- 2) *Niemiecka Biblia Malborska vel Królewiecka z XIV w. – «Słowo Boże wśród pogańskich Prusów» – chrześcijańskie misje czy butne dążenia Zachodu?*, „Buski Kwartalnik Edukacyjny Powiatowego Ośrodka Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Busku-Zdroju“ 32/2010 (X, XI, XII), s. 2–8;

Ponadto zajmowałem się również tłumaczeniem publikacji naukowych, dydaktycznych oraz redakcją językową monografii dydaktycznych:

Przekład rozdziałów w monografiach naukowych:

Po uzyskaniu stopnia doktora:

- 1) J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, *Vorwort. Bronisław Geremek – ein polnischer Staatsmann, Europäer und Visionär*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. VII–XI;
- 2) H. Szlajfer, *Gesicherte Demokratie. Die NATO und die Gemeinschaft der Demokratien. Bronisław Geremek und seine Außenpolitik*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. 3–21;
- 3) A. Nitzke, *Der Beitrag Bronisław Geremeks zur polnischen Außenpolitik und Sicherheit. Polens NATO-Beitritt*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. 57–83;
- 4) J. M. Fiszer, *Rolle und Aufgaben des Weimarer Dreiecks im Prozess der Erweiterung und Vertiefung der Europäischen Union*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. 101–120;
- 5) J. J. Węc, *Zu den Perspektiven der Reform der Gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik der Europäischen Union bis 2025. Strategische Autonomie der EU?*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. 123–151;
- 6) B. Gierat-Bieroń, *Kultureller Gemeinschaftsgeist Europas. Von Bronisław Geremeks historiosophischen Idealen zum kulturbildenden Metanarrativ*, [w:] *Europa und die Europäer. Perspektiven der polnischen Wissenschaft im 21. Jahrhundert. Im Gedenken an Bronisław Geremek*, red. J. J. Węc, B. Gierat-Bieroń, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2023, s. 209–233;

Przekład publikacji dydaktycznych:

Po uzyskaniu stopnia doktora:

- 1) jako jeden z tłumaczy przekład fragmentów podręcznika do nauki historii: A. Brückmann, K. Gutowski, F. Huneke, A. Kmak-Pamirska, H. Kohl, J. Peters, B. Scholz, H. Schröder, G. Szelałowska, P. Szlanta, *Europa – unsere Geschichte* (tytuł oryg. *Europa nasza historia. Klasa 8*), Wiesbaden: Eduversum, 2020, 256 str.;

Redakcja językowa monografii dydaktycznych:

Po uzyskaniu stopnia doktora:

- 1) Elżbieta Dziurewicz, Joanna Woźniak, *Phraseologie des Deutschen für polnische Deutschlernende = Niemiecka frazeologia dla Polaków uczących się języka niemieckiego*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2020, 261 str.;

W dn. 6 IX 2022 (wraz z A. Dąbrowską i H. Mazepą) uczestniczyłem w pracach komisji egzaminacyjnej dla Ukraińców, chcących kontynuować studia w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie (członek komisji).

W roku 2023 zdecydowałem się także na prowadzenie dwóch wakacyjnych (tematycznych) kursów języka niemieckiego na poziomie A1 i A2 w Jagiellońskim Centrum Językowym w Krakowie, gdzie prowadzę również regularne kursy języka niemieckiego (od 2022 roku).

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora angażowałem się także w promocję Wydziału Filologicznego i Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie w postaci uczestnictwa w Dniach Wydziału Filologicznego UJ i Dniach Otwartych IFG UJ. Podczas tych wydarzeń prowadziłem liczne warsztaty dla odwiedzających mury Uniwersytetu uczniów gimnazjów, szkół podstawowych oraz szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych (np. 19 III 2021, 1 IV 2022, 31 III 2023).

W roku akademickim 2021/2022 (wraz z S. Duszą i P. Moskałą) współtworzyłem zespół inicjatywy „Instytut Bliżej Szkół” (w roku akad. 2022/2023 byłem koordynatorem zespołu). Zadaniem zespołu była koordynacja działań zmierzających do organizacji spotkań pracowników Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie z zainteresowanymi uczniami i nauczycielami polskich szkół podstawowych i średnich za pośrednictwem technologii informatycznych, podczas których pracownicy IFG UJ prowadzili warsztaty i mini-wykłady. Sam nierzadko prowadziłem takie zajęcia, np.

- 1) wykład pt. *Covid-19 w języku na przykładzie języka niemieckiego*, I Liceum Ogólnokształcące w Tarnowie, 17 II 2022;

- 2) wykład pt. *Niemiecka przeszłość w polskich słowach*, IV Liceum Ogólnokształcące w Krakowie, 17 II 2022, 27 XI 2020;
- 3) wykład pt. *Covid-19 w języku na przykładzie języka niemieckiego*, IV Liceum Ogólnokształcące w Krakowie, 11 II 2022.

W kontekście działań promujących działalność Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie zainicjowałem wizyty przedszkolaków i uczniów najmłodszych klas szkół podstawowych murach Uniwersytetu i Bibliotece Wydziału Filologicznego (wraz z J. Konieczną-Serafin przy współpracy ze studentami oraz pozostałymi pracownikami IFG UJ), które cieszą się dużą popularnością i sprawiają organizatorom oraz gospodarzom wielką radość i niemalą satysfakcję.

Stale funkcje w obszarze działalności organizacyjnej na rzecz Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie:

- 1) członek Rady Instytutu Filologii Germańskiej jako przedstawiciel pracowników niesamodzielnych (od VI 2023) (aktualnie);
- 2) Sekretarz Naukowy Instytutu Filologii Germańskiej UJ w Krakowie (aktualnie);
- 3) protokolant podczas zebrań pracowników Zakładu Dydaktyki i Historii Języka Niemieckiego w Instytucie Filologii Germańskiej UJ w Krakowie (aktualnie);
- 4) harmonogramista zajęć dla kierunku *filologia germańska z językiem angielskim* (wraz z D. Gassem) (aktualnie);
- 5) koordynator inicjatywy Instytut Bliżej Szkół;
- 6) harmonogramista sesji egzaminacyjnych dla kierunków *filologia germańska*;
- 7) harmonogramista sesji egzaminacyjnych dla kierunków *filologia germańska z językiem angielskim*;

Funkcje w obszarze działalności organizacyjnej na rzecz Wydziału Filologicznego UJ w Krakowie:

- 1) sekretarz komisji skrutacyjnej podczas wyborów delegatów w wyborach do Senatu UJ w Krakowie (19 IV 2024);
- 2) sekretarz komisji skrutacyjnej podczas wyborów przedstawicieli nauczycieli akademickich, niebędącymi pracownikami samodzielnymi, do Rady Wydziału Filologicznego UJ w Krakowie (19 IV 2024).

Przez cały czas chętnie angażowałem się też w działania popularyzujące wiedzę i naukę w formie wykładów gościnnych oraz warsztatów:

- 1) szkolenie rady pedagogicznej pt. *Interkulturowość w dydaktyce ze szczególnym uwzględnieniem zajęć języka obcego*, Publiczna Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Siesławicach, 14 VI 2022;
- 2) szkolenie rady pedagogicznej pt. *Kompetencje interkulturowe w dydaktyce ze szczególnym uwzględnieniem języków obcych*, Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Kazimierza Wielkiego w Busku-Zdroju, 24 II 2021;
- 3) odczyt pt. *Umiejętność posługiwania się językami obcymi drogą do sukcesu w karierze zawodowej*, Ogólnopolski Tydzień Kariery, Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących im. Kazimierza Wielkiego w Busku-Zdroju, 21 X 2019;
- 4) wykład pt. *Wpływy łaciny w języku angielskim i niemieckim*, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 im. Mikołaja Kopernika w Busku-Zdroju, 10 X 2018;
- 5) wykład pt. *Marcin Luter. Reformacja*, Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Buskim Samorządowym Centrum Kultury w Busku-Zdroju, 20 III 2018;
- 6) organizacja wizyty studentów w Zespole Szkół im. Brata Alojzego Kosiby w Wieliczce w ramach programu „Mądra szkoła czyta dzieciom, IV 2016, https://ifg.filg.uj.edu.pl/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_wQE87LUhPt5D/4530294/121740035 ;

Ponadto uczestniczyłem w pracach komisji konkursowych propagujących języki obce wśród uczniów szkół podstawowych Miasta i Gminy Busko-Zdrój (sprzed i po uzyskaniu stopnia naukowego doktora w 2016 roku):

- 1) II Powiatowy Konkurs „Pro Arte – Język Obcy w Sztuce”, IV 2016;
- 2) I Powiatowy Konkurs „Pro Arte – Język Obcy w Sztuce”, III 2015.

W latach 2015–2018 prowadziłem zajęcia języka niemieckiego wg autorskiego programu edukacyjnego dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Busku-Zdroju. W ramach wolontariatu uczestniczyłem również w pracach organizacyjnych oraz jako wychowawca kolonijny podczas obozu sportowo-rekreacyjnego piłkarzy ręcznych (młodzików), organizowanego przez Klub Sportowy ARENA w Busku-Zdroju w dn. 13-24 VIII 2018 w Giżycku. W tym czasie prowadziłem też kurs języka niemieckiego wg autorskiego programu edukacyjnego dla drużyny szczypiornistów pt. „Język niemiecki w sytuacjach codziennych podczas wakacji”.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej

W 2018 roku otrzymałem Nagrodę Rektora indywidualną III stopnia za osiągnięcia naukowe za pracę organizacyjną za wcześniejszy rok. W roku 2022 na wniosek Dziekana Wydziału Filologicznego UJ w Krakowie otrzymałem nagrodę za osiągnięcia w pracy naukowej. W roku 2020 zostałem odznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej medalem brązowym za długoletnią służbę.

Od II 2022 pełnię funkcję promotora pomocniczego w postępowaniu o nadanie mgr. Krzysztofowi Matyjasikowi stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie: językoznawstwo; tytuł dysertacji: *Propagandabild von Großbritannien, Frankreich und Russland in der Sprache von Artikeln in der «Krakauer Zeitung» in den Jahren 1915–1918 in Anlehnung an die Kritische Diskursanalyse* (pol. *Propagandowy obraz Wielkiej Brytanii, Francji i Rosji w języku artykułów w «Krakauer Zeitung» w latach 1915–1918 w oparciu o Krytyczną Analizę Dyskursu*), pisanej pod opieką dr. hab. Andrzeja S. Fereta, prof. UJ.

Po uzyskaniu stopnia doktora sporządziłem także recenzje artykułów naukowych nadsyłanych do redakcji czasopism: 1) *Linguistische Treffen in Wrocław* – Uniwersytet Wrocławski – Wrocław (Polska) (2) oraz 2) *Acta Germanica. German Studies in Africa* – University of the Free State – Bloemfontein (Republika Południowej Afryki) (1).

Jako wolontariusz pełniłem funkcję tłumacza języka niemieckiego i angielskiego podczas Światowych Dni Młodzieży 2016, odbywających się w Krakowie w dn. 26–31 VII 2016. Moja praca polegała na oprowadzaniu grup pielgrzymów z Niemiec i Portugalii celem ułatwienia im zakwaterowania w parafii pw. Trójcy Świętej w Iwanowicach oraz dotarcia do wyznaczonych punktów w Krakowie, jak również tłumaczeniu rozmów i konwersacji telefonicznych między organizatorami i zagranicznymi gośćmi.

Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że, zainteresowany dydaktyką i metodyką nauczania języka niemieckiego zarówno w uczelni wyższej, jak i w szkołach (również w kontekście niepełnosprawności intelektualnej uczących się), chętnie i często uczestniczyłem w szkoleniach, mających na celu zdobycia nowych uprawnień oraz podniesienie moich kompetencji zawodowych, m. in.

- 1) stopień awansu zawodowego nauczyciela języka niemieckiego w szkołach publicznych – nauczyciel dyplomowany (VII 2021);
- 2) uprawnienia egzaminatora egzaminu ósmoklasisty OKE w Łodzi (XII 2021);
- 3) uprawnienia egzaminatora egzaminu maturalnego OKE w Łodzi (XII 2021);

- 4) O autyzmie po ludzku (IV 2024);
- 5) szkolenie w zakresie ewakuacji osób z niepełnosprawnościami w UJ (IX 2023);
- 6) szkolenie w zakresie świadomości niepełnosprawności (UJ) (IX 2023);
- 7) Zarządzanie danymi badawczymi w językoznawstwie (IX 2023);
- 8) MATURAłny zawrót głowy. Jak ugryźć arkusz maturalny, by nie odbił się czkawką?
Analiza arkusza maturalnego MAJ 2023 (VI 2023);
- 9) Odetnij napięcie, czyli jak pokonać stres. Ćwiczenia relaksacyjne (V 2023);
- 10) Storytelling w edukacji, jak opowiadać, aby uczniowie chcieli słuchać? (X 2022);
- 11) Od emocji wszystko się zaczyna – jak zarządzać emocjami (IV 2023);
- 12) Szkolenie uzupełniające dla egzaminatorów egzaminu maturalnego z języka niemieckiego (XI 2022);
- 13) Naruszenie ochrony danych osobowych (IX 2022);
- 14) Twój student z niepełnosprawnością. Wyzwania i adaptacje (V 2019);
- 15) Zamiany w zakresie ochrony danych osobowych w związku z wejściem w życie RODO (XII 2019);
- 16) Model profilaktyki zintegrowanej w ramach realizacji programu Archipeląg Skarbów (X 2019).

Piotr A. Owskiński

.....
(podpis wnioskodawcy)